

УДК 336.027

СЛАТВИНСЬКА

Марина Олександрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів ОНЕУ

slatma81@gmail.com

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

TAX STIMULATION OF INVESTMENT ACTIVITY

У статті досліджено податкове стимулювання інвестиційної діяльності в зарубіжних країнах та в Україні. Проаналізовано податкові стимули, методи і інструменти, які застосовуються в зарубіжних країнах. Запропоновано інструменти податкового стимулювання для імплементації в українську практику.

В статье исследовано налоговое стимулирование инвестиционной деятельности в зарубежных странах и в Украине. Проанализированы налоговые стимулы, методы и инструменты, применяемые в зарубежных странах. Предложены инструменты налогового стимулирования для имплементации в украинскую практику.

The article studied tax stimulation of investment activities in foreign countries and in Ukraine. Tax incentives, methods and tools analyzed were. Tax tools of stimulation for implementation in Ukrainian practice have been proposed.

Ключові слова: податкове стимулювання, інвестиції, інвестиційна діяльність, податкові інструменти, податкові ставки.

Ключевые слова: налоговое стимулирование, инвестиции, инвестиционная деятельность, налоговые инструменты, налоговые ставки.

Keywords: tax stimulation, investments, investment activity, tax tools, tax rates.

ВСТУП

Ефективність державного регулювання економіки та стимулювання інвестицій є однією з умов поступального розвитку будь-якої з країн світу. В

умовах сьогодення для України іманентним є обмеженість фінансових ресурсів, високий рівень тіньової економіки. Ситуація ускладнюється наявністю внутрішніх конфліктів, економічною і політичною нестабільністю, перманентними змінами в податковій сфері, які створюють додаткові перешкоди. У зв'язку з чим актуалізується питання щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні з метою залучення додаткових фінансових ресурсів.

Проблематикою податкового стимулювання інвестиційної діяльності займалися такі вітчизняні і зарубіжні вчені як: Алієв Б. Х., Глотова В. Г., Іванов Ю. Б., Кохан А. В., Кудріна О. Ю., Майбуров І. А., Султанов Г. С., Тиквій Н. В. та інші. Враховуючи динамічність інвестиційних процесів та необхідність розширеного відтворення, виникає необхідність дослідити зарубіжний досвід податкового стимулювання інвестиційної діяльності для імплементації ефективного інструментарію у вітчизняну практику.

МЕТА РОБОТИ

Розробка рекомендацій щодо вдосконалення методів та інструментів механізму податкового стимулювання інвестиційної діяльності на основі дослідження зарубіжного досвіду.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною базою дослідження стали наукові праці, матеріали періодичних видань, монографії, праці вчених-економістів, статистичні дані, Internet-ресурси, нормативно-правові акти. При проведенні дослідження використовувалися методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Одним із найважливіших факторів впливу на соціально-економічний розвиток України є обсяг залучених інвестицій. Розвиток інвестиційної діяльності надає можливість знизити соціальну напругу (шляхом утворення нових робочих місць) і як наслідок, підвищити конкурентоспроможність української економіки та якість життя населення.

Останніми роками в Україні приймаються заходи щодо покращення інвестиційного клімату. За даними рейтингу інвестиційної привабливості країн світу Україна посідає 89 місце з 174. В порівнянні з попереднім періодом рейтинг держави піднявся на 20 позицій [1]. Проте значних зрушень в реальному інвестиційному середовищі не відчувається. Тому виникає необхідність виявити дієві інструменти податкового стимулювання які застосовуються в зарубіжних країнах та імплементувати їх в українську практику.

Серед наукових кіл має місце думка що стан податкової системи країни не відіграє вирішальної ролі при прийнятті інвестором рішення щодо вливання капіталу. Головним чином до уваги приймаються політичні, соціальні, екологічні, природно-кліматичні і економічні фактори (доступ до ресурсів або стратегічних активів, розмір і ріст ринку, вартість факторів виробництва), а також враховується стабільність законодавства. Разом з тим, дослідження зарубіжного досвіду дає можливість стверджувати, що наряду з переліченими чинниками, діюча система оподаткування інвестиційної діяльності стає домінантою, яка впливає і визначає інвестиційну привабливість економіки для внутрішніх та міжнародних інвесторів. Вважається що рішення мають залежати від методів і податкових стимулів, які в кожній державі застосовуються індивідуально (з урахуванням специфіки кожної країни).

Зарубіжна практика оподаткування інвестиційної діяльності доводить ефективність застосування ряду податкових інструментів. Для розвинених країн в більшій мірі характерними є інвестиційний податковий кредит та інвестиційна податкова знижка (являє собою вирахування із податку на прибуток деякої частини інвестиційних витрат компанії), прискорена амортизація. Хоча мають місце й інші види стимулів. Застосування зазначених інструментів розраховано на розширення чи заміну застарілого обладнання суб'єктів господарювання. Характерною особливістю є також застосування дослідницького податкового кредиту на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР).

Проведений аналіз показав, що країни, які розвиваються застосовують такий інструментарій, як зменшення податкових ставок, зниження мита, податкові канікули, повне чи часткове звільнення від оподаткування.

Досвід Китаю фокусує увагу на стимулюванні інвестиційної діяльності через: застосування інвестиційного кредиту, який спрямовується у розмірі 10% від витрат на встановлення обладнання для захисту навколишнього середовища, енергетики, водних ресурсів і безпеки; податкові пільги; зниження або звільнення від сплати мита; звільнення від сплати податку на бізнес; звільнення і зниження від сплати податку на прибуток; застосування прискореної амортизації; зниження ставки оподаткування в пріоритетних галузях; повернення податку на додану вартість [2].

Для Німеччини характерним є пільгове оподаткування. Податкові стимули в основному застосовуються для розширення бізнесу, підтримки інвестиційно-інноваційної діяльності, впровадження новітніх енергозберігаючих технологій. Крім цього, підприємства малого та середнього бізнесу у виробничому секторі, які застосовують енергозберігаючі технології, також частково звільняються від оподаткування [3]. В сільському господарстві широко застосовуються методи прискореної амортизації, що дозволяє списувати 50% вартості обладнання у перший рік, а за три роки – 80% [4, с. 47].

В США інструментарій податкового стимулювання досить результативно застосовується для малих і середніх корпорацій. Ці підприємства оподатковуються корпоративним податком за зниженими ставками – 15-25%. Як порівняння, на федеральному рівні для великих підприємств ставка корпоративного податку складає 35 % [5,с.179]. Податкове стимулювання інвестиційної діяльності в США здійснюється шляхом: вилучення із суми доходу, що оподатковується, витрат на НДДКР, які пов'язані з основною виробничою і торговою діяльністю (до 20% витрат); скасування податку на оренду для венчурних фірм; впровадження пільгового режиму амортизаційних відрахувань; звільнення від оподаткування

юридичної форми ризикового капіталу; зниження ставки податку на прибуток для організацій з цінними паперами венчурних підприємств (не оподатковується 60% доходу). Крім цього, не оподатковується інвестиційний податковий кредит, що надається у формі зменшення податку на прибуток у розмірі від 6 до 10% загальної вартості інвестицій в устаткування [6,с.85-86].

Переконаливим є досвід Японії, де застосовуються податкові пільги для розвитку НДДКР. Існує практика щодо зниження ставки податку на прибуток венчурних підприємств на 12% (для звичайних підприємств ставка податку на прибуток складає 42%). Задіяний інструментарій податкової знижки (20%) для приватних інвестицій в НДДКР [7, с.122].

Варто звернути увагу, на податкові стимули, які застосовуються у Франції для заохочення інвестицій, які спрямовуються на реалізацію проектів з підвищеними ризиками.

В Австрії підприємствам дозволено формувати резервний інвестиційний фонд в розмірі 10% від прибутку без отримання будь-яких дозволів з боку держави за умови відображення відповідних розрахунків у своєму податковому балансі. При цьому кошти мають бути використані впродовж чотирьох років виключно для фінансування інноваційної діяльності [8; 9, с.111]. Аналогічні податкові стимули застосовуються і в інших європейських країнах. Так, в Іспанії надаються податкові пільги для залучення інвестицій капітального характеру. В Португалії податкове стимулювання здійснюється для підприємств, які утворюють нові робочі місця на територіях, де спостерігається соціальна напруга. Найбільш розширений та гнучкий механізм застосування податкових знижок характерний для Великобританії та Нідерландів [10].

Вважається, що податкові канікули є найменш рентабельним інструментом, оскільки створює умови для ухилення від оподаткування. Проте досвід Франції демонструє успішну практику щодо застосування такого важеля у сфері малого підприємництва для підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність. Не менш вражаючі результати одержали від введення податкових

канікул Італія, Македонія, Португалія. У такий спосіб цими країнами були залучені інвестиційні ресурси для реалізації пріоритетних регіональних проектів та розвитку окремих видів економічної діяльності [11, с. 365].

На думку деяких зарубіжних авторів, однією з неефективних форм податкового стимулювання вважається встановлення високих протекціоністських тарифів на імпорт [12]. З одного боку, це стимулює внутрішнього інвестора, а з іншого приводить до інвестицій з низькою продуктивністю і низьким потенціалом розвитку.

Податковий кредит як досить перспективний важіль здійснює прямий вплив на інвестиційну активність. Причини полягають у тому, що названий інструмент є менш затратним для інвестора, ніж його банківський прототип. Його застосування створює передумови для залучення інвестицій на довготривалій основі. Тому вважається за доцільне активізувати механізм податкового регулювання у цьому напрямку для здійснення державної підтримки потенційних інвесторів з метою залучення додаткових ресурсів у забезпечення програм (проектів), які впливають на підвищення ділової активності суб'єктів господарювання у зоні дії програмного заходу.

На думку Васютинської Л. А. соціально-економічний ефект від застосування такого роду стимулів знаходить своє вираження в оптимізації розподілу державних видатків, змінюючи вектор з поточного бюджетного фінансування на фінансування середньострокових бюджетних програм, які пов'язані із капітальними вкладеннями в інноваційні проекти за участю приватних партнерів [13, с. 155-156]. В контексті зазначеного вважається за доцільне податкове кредитування здійснювати для стимулювання інвестицій в модернізацію основних засобів та інтенсифікацію капітальних вкладень. Враховуючи швидкість обігу капіталу у сфері малого та середнього бізнесу, є сенс у такий спосіб стимулювати розвиток інноваційної діяльності.

Не дивлячись на розмаїття податкового інструментарію, який успішно впливає на залучення інвестицій в економіку тієї або іншої держави, необхідно звернути увагу, що ніякі важелі не принесуть очікуваного ефекту, якщо державна

інвестиційна політика не сприятиме зниженню ризиків потенційних інвесторів через застосування іншого економічного інструментарію. Комплексний підхід дозволить отримати ефект синергії від впроваджених заходів.

Узагальнення зарубіжного досвіду доводить, що застосування того чи іншого податкового інструменту, має залежати від завдань які стоять перед урядами країн. До першочергових напрямків належать такі, що пов'язані з: створенням нових робочих місць, стимулюванням НДДКР, розвитком пріоритетних галузей економіки і депресивних територій, стимулюванням експорту високотехнологічної продукції, прискоренням обігу капіталу та інше. Проте найбільш популярною сферою, де податкове стимулювання знайшло своє найбільше виявлення в зарубіжних країнах, є НДДКР.

Українська практика демонструє, що податкове стимулювання застосовується для залучення інвестицій в галузі, де генерується високий прибуток і має місце швидка окупність проектів. Як правило, це короткострокові проекти. Однак, вважається за доцільне здійснювати стимулювання капіталомістких проектів, які реалізуються у довгостроковій перспективі у пріоритетних галузях економіки. Для цілеспрямованого впливу податкового інструментарію на економічний розвиток є сенс розробити відповідний механізм щодо прийняття управлінських рішень через формування альтернативних напрямків стимулювання інвестиційної діяльності. В контексті зазначеного, податкове стимулювання інвестицій в Україні має стати на противагу деструктивним чинникам, які оцінює майбутній інвестор та ключовим мотивом в заохоченні інвестицій у пріоритетні галузі економіки України. Зокрема, до останніх відносяться (за окремими напрямками) такі [14]: агропромисловий комплекс, житлово-комунальний, машинобудівний, транспортна інфраструктура, курортно-рекреаційна сфера і туризм, переробна промисловість. З цього приводу досить ґрунтовною можна вважати думку Кудріної О.Ю., яка фокусує увагу на таких пріоритетах, як безперебійність енергозабезпечення економіки та коригування енергетичного балансу країни на користь енергоносіїв власного видобутку (вугілля, метану, біопалива) [15].

В Україні податкове стимулювання інвестиційної діяльності не одержало належного розвитку. Серед важелів, що застосовуються можна назвати такі [16-19]:

- звільнення від сплати ввізного мита з товарів, які ввозяться іноземними інвесторами на митну територію України на строк не менше трьох років з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями;

- здійснення (в першочерговому порядку) митного оформлення товарів, що ввозяться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємства з іноземними інвестиціями;

- звільнення від оподаткування ПДВ (не є об'єктом оподаткування з ПДВ) операцій з інвестиційними сертифікатами;

- звільнення від оподаткування податком на прибуток коштів спільного інвестування, а саме: коштів, внесених засновниками корпоративного фонду, коштів та інших активів, залучених від учасників інституту спільного інвестування, доходів від здійснення операцій з активами інституту спільного інвестування, доходів, нарахованих за активами інституту спільного інвестування, та інших доходів від діяльності інституту спільного інвестування (відсотки за позиками, орендні (лізингові) платежі, роялті тощо);

- з 1 січня 2013 року до 31 грудня 2022 року включно, при ввезенні у митному режимі імпорту на митну територію України устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, що звільняються від оподаткування ввізним митом, за умови оформлення митної декларації, суб'єктам господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки дозволено за власним бажанням видавати контролюючому органу податковий вексель на суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість (визначену в митній декларації) та ін..

Проте в українській практиці існують обмеження, які гальмують розвиток інвестиційної діяльності. Зокрема, мова йде про норму, відповідно

до якої інвестиційні фонди і інвестиційні компанії не можуть бути платниками єдиного податку першої - третьої груп.

Проведене дослідження показало, що механізм податкового стимулювання в Україні недостатньо розвинений, а відтак потребує вдосконалення.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок проведеному дослідженню, можна дійти висновку, що в Україні виникла необхідність переглянути існуючі податкові стимули та активізувати дієвість таких інструментів і важелів, які є найбільш продуктивними для створення сприятливого інвестиційного клімату.

Дослідження зарубіжного досвіду стимулювання інвестиційної діяльності через систему оподаткування дає підстави запропонувати найбільш дієві інструменти для української практики у цьому напрямку. Зокрема, є сенс імплементувати інструментарій прискореної амортизації, а також задіяти важелі інвестиційного податкового кредиту і знижки. Вбачається за доцільне застосовувати названі інструменти для стимулювання капіталомістких інвестиційних проектів, довгострокових проектів (на термін не менше, ніж 10 років) та проектів в пріоритетних галузях економіки.

Не дивлячись на те, що податкове стимулювання не вирішує усіх проблем щодо утворення сприятливого інвестиційного клімату, але воно створює передумови для отримання синергетичного ефекту.

Список використаних джерел

1. The international business Compass 2015: Update and Subject Labor Market Performance. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bdointernational.com/Publications/Documents/BDO-IBC-Summary_2015_ENG_v1_May%202015.pdf
2. Ковбан С.П. Інструменти та методи стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Китаї [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robota/Elektronni_vidannya/VisnikUU-Ekonomika_2011.pdf

3. Tax incentives / Taxation and Investment in Germany 2015 / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-germanyguide-2015.pdf>

4. Сулейманов М. М., Алиев Б. Х. Стратегические ориентиры совершенствования налоговой системы России // Финансы и кредит. – 2013. – № 42 (570). – С. 43–47.

5. Сулейманов М.М. Модернизация российской модели налогового федерализма как фактор повышения эффективности налоговой системы / М.М.Сулейманов, Б. Х. Алиев // Налоги и финансовое право. – 2011.– № 7.– С. 178–182.

6. Кризська Р.Ю. Методи державного стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів: зарубіжний досвід та вітчизняна практика господарювання / Р.Ю. Кризська // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. - №8 (квітень). - С. 82-86.

7. Шмігельська З.К. Зарубіжний досвід управління інноваційною діяльністю малих і середніх підприємств та можливості його адаптації в ринковій економіці України / З.К.Шмігельська // Стратегічні пріоритети. — 2007. — № 2 (3). — С. 119—128.

8. Султанов Г. С. Стимулирование инвестиционной деятельности компаний налоговыми методами: мировая практика / Г. С. Султанов, Б. Х. Алиев, В. Г. Глотова // Фундаментальные исследования. – 2015. – № 9-2. – С. 379-383 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=39111>

9. Экономика налоговых реформ: монография / под. ред. И.А.Майбурова, Ю.Б. Иванова – К.: Алерта, 2013. – 432 с

10. Кохан А.В. Податкове стимулювання інвестицій в Україні / А.В. Кохан, Н. В. Тиквій // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=30665>

11. Крищук Ю.В. Інвестиційна компонента стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних систем / Ю.В. Крищук // Наукові записки. Серія "Економіка". Випуск 19. – 2012. – С. 361-366.
12. Effectiveness and Economic Impact of Tax Incentives in the SADC Region [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnacy929.pdf
13. Васютинська Л.А. Система видатків бюджету в умовах розвитку програмно-цільового управління [Монографія] / Л.А. Васютинська. Одеса: Друк-Південь, 2014. – 192 с.
14. Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки Перелік від 14.08.2013 № 843-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/843-2013-p/para7#n7>
15. Кудріна О.Ю. Створення сприятливого інвестиційного клімату для стимулювання внутрішньодержавних та зовнішніх капіталовкладень у промисловість. Економіка та право. № 3 (42), 2015[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economiclaw.dn.ua/wp-content/uploads/2016/01/27-кудріна.pdf>
16. Про внесення змін до Закону України "Про інвестиційну діяльність" Закон від 22.12.2011 № 4218-VI / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4218-17>
17. Податковий кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI (Редакція станом на 01.02.2016) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
18. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
19. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць Закон від 06.09.2012 № 5205-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>